

Розуміє значення культури як форми людського існування, цінує різноманіття та мультикультурність світу і керується у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва.

Автономія і відповідальність.

Здатний проектувати траєкторію власного професійного розвитку і вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання предметні компетентності.

Здатний відповідально управляти процесом формування готовності учнів до самостійного осмисленого прийняття рішень, подолання труднощів, прояву поваги до інтелектуальної праці та її результатів.

Забезпечує рівноправне, справедливе освітнє середовище, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічних особливостей.

Тільки такий системний підхід до визначення результатів навчання, які спонукають до формування компетентностей, на кожному з його етапів дозволить здійснити відповідні зміни в змісті освіти, що мають відбитися в стандартах освіти й навчальних програмах з окремих предметів.

Сформоване уявлення про сутність та ієрархію компетентностей вчителя географії створює теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку методології та методичного інструментарію підготовки майбутнього фахівця.

Джерела інформації:

1. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2009_2_7.pdf
2. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу — перспективний напрям розвитку сучасної освіти. — http://visnyk.iatp.org.ua/visnyk/issue_artikle;22;0/32 k.
3. Український проект «Якість освіти». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Kompetentsiyi-ta-kompetennist-vidpovid-na-vikliki-suchasnogo-svitu>.

викл. Гавришок Б.Б.

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ПОДІЛЬСЬКИХ ТОВТРАХ

Проблема ренатуралізації реліктових вразливих товтрових геосистем, збереження й відтворення ландшафтного і біотичного різноманіття пасма зараз стоїть особливо гостро. Адже, незважаючи на задекларований природоохоронний статус, триває масштабна антропогенна трансформація й фізичне руйнування мальовничого вапнякового рифу, видове збіднення флорокомплексу за незворотньо-діючими законами "острівної" екології.

Навіть за умови відсутності антропогенного навантаження, стійкість реліктових ландшафтів, структурний каркас яких сформувався у відмінних палеоландшафтних умовах, в сучасних умовах характеризується як відносно низька. Його структурно-функціональний гомеостаз здатний підтримуватися лише в умовах ефективної внутрішньоландшафтної саморегуляції. А дієвість механізмів останньої безпосередньо зумовлюється тим, наскільки значення факторів довкілля відповідають ландшафтно-екологічному оптимуму існування даного типу геосистем.

Методологічні підходи до оптимізації землекористування в Україні, зокрема сільськогосподарського, викладені в роботі Ф. Кіпчача [3]. В межах рифової зони Подільських Товтр проблеми оптимізації сільськогосподарського землекористування розглядалися у публікаціях низки авторів: Р. Волошина, П. Царика, І. Капуна, К. Москалюк та ін. Провідною ідеєю в них виступає збільшення частки екологічно стабільних угідь шляхом залуження чи заліснення орних земель на схилах крутизною понад 5°. Проте незрозумілим є механізм реалізації цих пропозицій після розпаювання та приватизації земель сільськогосподарського призначення. Не розглядаються також шляхи використання створених в такий спосіб пасовищ і сіножатей в умовах занепаду тваринництва.

Екологічна оптимізація геосистем спрямована на досягнення пропорційності між формуючими їх природними, господарськими і соціальними компонентами.

Розрізняють [1] три головних напрямки оптимізації природокористування в межах окремих ландшафтів:

1. активний вплив з використанням різних меліоративних засобів;
2. "догляд за ландшафтом" (наприклад, санітарні рубки, протипожежні заходи) зі збереженням строгих норм господарського використання;
3. консервація, тобто збереження спонтанного стану.

Останній шлях необхідний з точки зору наукових інтересів, для збереження генофонду рослин і тварин, а також у водоохоронних, ґрунтозахисних, санітарних та інших цілях, але повне ізолювання природних комплексів із господарського використання реально лише на невеликій частині земної поверхні.

Оптимізація землекористування в регіоні рифової зони Подільських Товтр потребує напрацювання екологічно обґрунтованих взаємоузгоджених заходів щодо розвитку окремих галузей, які варто розглядати як концепцію розвитку природокористування у регіоні. Підчас її розробки необхідно враховувати діючі на обласному чи національному рівнях галузеві та регіональні програми розвитку, взаємовплив окремих галузей землекористування, а також екологічні та соціально-економічні потреби. При тому не варто абсолютизувати жоден із згаданих аспектів.

Першочерговим завданням в регіоні є проведення інвентаризації сільськогосподарських земель та територій несільськогосподарського призначення, зокрема в межах сільських населених пунктів з метою створення інформаційної бази для ведення державного земельного кадастру, регулювання земельних відносин, раціонального використання й охорони земельних ресурсів. Достовірні дані про площу, межі, склад угідь та конфігурацію земельних ділянок нададуть можливість прогнозувати використання земель, передбачати економічний ефект від їх експлуатації, обґрунтовано нараховувати земельний податок тощо.

Американський еколог Ю. Одум екологічно виправданою вважав таку структуру земельних угідь, при якій 10 % території зайняті житловою, промисловою та інфраструктурною забудовою, 30 % - відведені для потреб сільського господарства (рілля) і 60 % займають природні ландшафти для відпочинку, оздоровлення, мандрівок людей і підтримання екологічної рівноваги. На території рифової зони Подільських Товтр така модель найближчим часом є недосяжною.

Результатом бездумного реформування сільського господарства в регіоні за останні 20 років було втрачено систему сівозмін, практично припинено внесення органічних добрив. Частина полів, на яких в часи колгоспів планувались ґрунтозахисні сівозміни були роздані під городи, що унеможливило оранку впоперек схилів. виправити це без негативних соціальних наслідків практично не можливо до тих пір, поки ці наділи будуть використовуватись. В результаті занепаду тваринницьких комплексів із сівозмін «випали» багаторічні трави. Фермерство в регіоні значного розвитку так і не набуло, а більшість паїв потрапили в оренду до великотоварних господарств рослинницького спрямування, що активно використовують мінеральні добрива, отрутохімікати та важку сільськогосподарську техніку.

В контексті сталого розвитку регіону вважаємо за доцільне стимулювати розвиток тваринництва як провідної галузі сільського господарства та органічного землеробства. У тваринництві регіону провідне місце має належати розведенню великої та малої рогатої худоби. Потреба в кормовій базі стимулюватиме залуження схилів крутизною понад 5° і вилучення змитих земель з активного обробітку, дозволить ввести в сівозміни кормові трави. Доцільно поєднувати розвиток великотоварних, фермерських та підсобних селянських господарств, створюючи їм рівні умови. Для вирощування ВРХ можуть використовуватись вцілілі приміщення тваринницьких ферм колишніх колгоспів (на умовах купівлі чи оренди). Додатковою передумовою для розвитку м'ясного тваринництва в регіоні є існування спиртзаводів у селах Зарубинці та Новосілка, цукрових заводів у Збаражі та Хоросткові. Відходи цих підприємств раніше успішно використовувались як кормова база для відгодівельних тваринницьких комплексів. На даний час такі відходи є додатковим чинником ускладнення екологічної ситуації. Розвиток

великотоварного тваринництва на сучасному етапі можливий лише за умови залучення значних коштів для модернізації чи будівництва корівників та формування продуктивного поголів'я ВРХ.

Головне завдання рослинництва – зниження розораності і консервація малопродуктивних земель. Повне припинення господарської діяльності на будь-яких ділянках після їх розпаювання та приватизації є неможливим, а тому доцільно переводити їх в сіножаті чи пасовища. Можливості заліснення розглянемо нижче.

Карбонатні ґрунти рифової зони перспективні для вирощування цукрових буряків. Стимулюючим фактором виступає розчленований рельєф, адже вирощування просапних культур на схилах понад 3° вважається екологічно не виправданим. Перспективними для інтенсивного землеробства є території Луб'янецьких Товтр з мінімальним вертикальним розчленуванням та, частково, прилеглі рівнини. Високою родючістю відзначаються чорноземно-карбонатні ґрунти в межах Чернихівецької, Стрийвезької, Кретівецької та ін. сільських рад, а тому зниження розораності цих територій економічно не доцільне. Важливим є висівання в регіоні максимально можливих з екологічної точки зору площ медоносних культур (ріпак, соняшник, гречка; кормові трави: буркун, люпин, конюшина; гірчиця).

За даними В. Кисіля [2] екологічна ситуація на території рифової зони Подільських Товтр в межах Тернопільської області сприятлива для розвитку органічного землеробства. Останнє може стати одною з передумов розвитку зеленого туризму та добре поєднується з усіма можливими галузями землекористування, зокрема може здійснюватись в межах національного парку.

М. Кобець [4] трактує органічне землеробство як систему сільськогосподарського менеджменту агроєкосистем, що ґрунтується на максимальному використанні біологічних факторів підвищення родючості ґрунтів, агротехнологічних прийомів захисту рослин, а також на виконанні комплексу інших дій, які забезпечують екологічно-, соціально- та економічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції й сировини.

Органічне землеробство передбачає впровадження низки заходів, що сприяють збереженню й підвищенню родючості ґрунтів: оптимізацію розміщення посівів сільськогосподарських культур у межах кожного господарства; ефективне використання наявних ресурсів органічних добрив; використання переваг біологізації землеробства завдяки розширенню посівів багаторічних трав і впровадженню бактеріальних препаратів, збільшення площ під посіви зелених добрив; відновлення планової хімічної меліорації із застосуванням місцевих покладів вапняків, крейди і мергелів; використання місцевих сировинних ресурсів для підвищення родючості ґрунтів (сапропелі, фосфорити, глауконіти, фосфатгіпс, дефекація та ін.); застосування контурної організації території землекористування, що передбачає оптимізацію стану природного середовища на території водозбірного басейну, або яружно-балкової системи; доведення водоохоронної та полезахисної лісистості до оптимальної; всебічна реставрація й підтримка єдиної системи полезахисних лісосмуг як найважливішого засобу стабілізації агроландшафтів і закріплення меж полів (для збереження екобалансу території та поліпшення продуктивних властивостей сільськогосподарських угідь) [4].

Впровадження органічного землеробства дозволить значно збільшити кількість робочих місць в сільській місцевості та відкрити нові перспективи розвитку малих і середніх фермерських господарств. Зменшиться залежність сільського господарства від хімічної промисловості і мінімізуються екологічні ризики. Окрім того, будуть вироблятися екологічно чисті повноцінні продукти харчування, вартість яких на світовому ринку постійно зростає.

Джерела інформації:

1. Каплун І. Теоретичні основи оптимізації природно-територіальних комплексів Товтрового кряжу / І. Каплун // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: географія. – 1998. – № 1. – С. 28 – 30.
2. Кисіль В. І. Біологічне землеробство в Україні: проблеми і перспективи / В. І. Кисіль. – Харків: Штрих, 2000. – 161 с.

3. Кіпчач Ф. *Землі України: категорії, право власності, стан використання, охорона: навч. посібник* / Ф. Кіпчач. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 240 с.

4. Кобець М. І. *Органічне землеробство в контексті сталого розвитку* / М. І. Кобець // Проект «Аграрна політика для людського розвитку». – К., 2004. – 22 с.

викл. Гулик С.В.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СТРУКТУРИ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ ГУСЯТИНСЬКОГО РАЙОНУ

Метою статті є з'ясування особливості сучасної структури антропогенних ландшафтів Гусятинського району та ступеня їх антропогенної трансформації.

Виклад основного матеріалу. Ландшафти Гусятинського району, що характеризується рівнинним рельєфом, хорошими фізичними властивостями ґрунтів, досить сприятливим кліматичними умовами для обміну речовин та енергії у геосистемах, значними потужностями самоочищення атмосферного повітря, загалом належать до середньостійких з точки зору протидії антропогенним впливам.

В залежності від особливостей господарської діяльності людей (за змістом) антропогенні ландшафти поділяють на вісім класів: сільськогосподарські, лісові антропогенні, водні антропогенні, селитебні, промислові, дорожні, рекреаційні, белігеративні [1]. В Гусятинському районі наявні всі ці класи. Вони займають 80701,76 га, тобто 79,4% площі району.

Таблиця 1

Структура антропогенних ландшафтів Гусятинського району

Клас Антропогенних ландшафтів	Площа, га	Частка, %
Сільськогосподарські	75773	93,89
Лісові антропогенні	727,84	0,90
Водні антропогенні	948,65	1,17
Селитебні	1182,42	1,46
Промислові	879,66	1,09
Дорожні	1066,55	1,32
Рекреаційні	79,8	0,09
Белігеративні	43,84	0,05
Загалом	80701,76	100

Найбільшу площу займають *сільськогосподарські* антропогенні ландшафти – 75773 га, тобто 93% від усіх антропогенних ландшафтів району. Вони представлені ріллею – 66863 га (88,2%), пасовищами – 6358 га (8,4%), багаторічними насадженнями – 829 га (1,1%) та сіножатими – 1723 га (2,3). Сільськогосподарські антропогенні ландшафти сформувалися внаслідок активного розорювання природних ділянок землі, надмірного випасу свійських тварин, насадження садів тощо.

Лісові антропогенні ландшафти сформувалися внаслідок штучного насадження лісів та захисних лісосмуг. Цей вид ландшафтів займає 727 га на території Гусятинського району, що становить 0,9 % від усіх антропогенних ландшафтів краю.

Площа *водних* антропогенних ландшафтів на території Гусятинського району становить 948,65 га, тобто 1,17 % від усіх антропогенних ландшафтів. Цей вид ландшафтів представлений штучними водосховищами, ставками та штучними водотоками (каналами, канавами).

Селитебні ландшафти – це антропогенні ландшафти населених пунктів: міс і сіл, з їх будовами, вулицями, дорогами, садами і парками. Вони займають особливе місце в системі, антропогенних ландшафтів. З їх появою почався активний процес антропогенізації натуральних та формування антропогенних ландшафтів. Створена система поселень формує своєрідний каркас антропогенних ландшафтів, а люди і техніка, що тут знаходяться – основне джерело їх подальшого формування[2].

Враховуючи глибину перетворення природних ландшафтів, більшість авторів розділяють селитебні ландшафти на два типи; міські та сільські антропогенні